

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

**SBORNÍK
Z KONFERENCE
SPOLUPRÁCE
NZDM
A VÝCHOVNÝCH
ÚSTAVŮ**

Tento sborník vznikl jako výstup z konference „Spolupráce NZDM a výchovných ústavů“ konající se 14. 5. 2019 v Brně. Konference byla součástí stejnojmenného projektu „Spolupráce NZDM a výchovných ústavů“, reg. č.: CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003828, který je finančně podpořen ze zdrojů Evropského sociálního fondu EU, z rozpočtu ČR v rámci Operačního programu zaměstnanost.

Vydala RATOLEST BRNO, z.s.

První vydání, Brno 2019

Grafická úprava: Anna Hrabalová

OBSAH

- Úvod 4
- Přednášející 6
 - ① 22 měsíců spolupráce
Nízkoprahových zařízení pro děti
a mládež a výchovných ústavů 8
 - ② Vývoj sociální služby NZDM
a vize jejího rozvoje 16
 - ③ Pobyt ve výchovném ústavu
„od příchodu až po odchod“ 23
 - ④ Systém péče o ohroženou mládež
(panelová diskuse) 29
- ⑤ Barcelona – město, kde mladí mají kde bydlet 32
- ⑥ Graz – město, které naslouchá a podporuje
děti a mladé lidi v obtížné životní situaci 36
- ⑦ Systém péče o děti a mladistvé
ve Finsku 40
- ⑧ Workshop 43
- ⑨ „Wir schaffen das“
v praxi 46

ÚVOD

Spolupráce nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) a výchovných ústavů (VÚ) je projekt, který realizuje RATOLEST BRNO, z.s. od 1. 7. 2017 a který končí 30. 6. 2019. Konference měla za cíl informovat odbornou veřejnost o výstupech projektu a tématech, které byly s jeho realizací spojené. Konference se uskutečnila 14. 5. 2019 v Brně za účasti 77 odborníků z NZDM a VÚ, kurátorů pro mládež, domů na půl cesty a jiných návazných služeb pro mladé lidi opouštějící výchovný ústav. Bylo prezentováno 5 příspěvků a jedna panelová diskuze. Témata prezentací byla:

- Výstupy projektu spolupráce a dobrá praxe doplněná o pohled partnerských NZDM a VÚ
- Historie vzniku NZDM a vize do budoucna s představením činnosti České asociace streetwork
- Práce odborníků s mladým člověkem ve VÚ od jeho příchodu až po opuštění ústavu
- Panelová diskuze odborníků, kteří se s cílovou skupinou mladých lidí ve VÚ setkávají (kurátorka pro mládež, pracovníci diagnostického ústavu, NZDM, VÚ a pracovnice domu na půl cesty)
- Shrnutí systému práce s mladými lidmi a dobré praxe ze zahraničních výjezdů ze Španělska, Rakouska a Finska
- Popis změny v každodenním životě přistěhovalců po druhé vlně migrační krize a toho, jak se žije různým národnostem vedle sebe

Ve sborníku naleznete všechny příspěvky jako inspiraci pro svou práci, nebo pro osvětlení, proč je pro mladého člověka ve výchovném ústavu důležité, aby byla síť návazných služeb hustá a propojená.

*Projekt “Spolupráce NZDM a výchovných ústavů”,
reg. č.: CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003828 je finančně
podpořen ze zdrojů Evropského sociálního fondu EU,
z rozpočtu ČR v rámci Operačního programu zaměstnanost.*

PŘEDNÁŠEJÍCÍ

Zuzana Šťastná

pět let pracovala jako terénní pracovnice s uživateli drog na Slovensku. Od roku 2012 do 2018 pracovala v terénu, klubu a online v NK Likusák v Ratolesti Brno.

Tereza Kašová

dva roky pracuje jako sociální pracovnice v terénu, klubu a online v NK Likusák v Ratolesti Brno. Od roku 2018 je koordinátorkou projektu Spolupráce NZDM a VÚ.

Martina Zikmundová

je psycholožka a sociální pedagožka, 10 let se věnovala terénní sociální práci, poté psychologickému poradenství. Od roku 2010 pracuje na pozici ředitelky České asociace streetwork.

Lucie Karasová

vystudovala sociální práci a speciální pedagogiku. Od roku 2000 pracuje ve výchovném ústavu. Vystřídala pozice vychovatelky, speciální pedagožky až po současnou pozici vedoucí vychovatelky.

Veronika Brychtová

vystudovala Masarykovu univerzitu – obor sociální pedagogika a poradenství. Pracovala jako lektorka programů primární prevence. Od roku 2014 je na pozici vedoucí služby v NZDM Ponorka. Externě působí v mateřské a základní škole na pozici sociálního pedagoga.

Martin Pazlar

pracuje v sociálně aktivizační službě Centrum pro rodiny Delta (Dům tří přání, z. ú.). Předtím pracoval v nízkoprahovém klubu a jako vedoucí terénního programu pro děti a mládež (Jahoda, z.ú.).

Veronika Melicharová

vystudovala Vyšší odbornou školu – obor sociálně právní činnost. Během studii pracovala v Klubu v 9 – v centru služeb pro podporu duševního zdraví. Pracovala i v NZDM Wellmez, kde od roku 2018 pracuje na pozici vedoucí služby.

Jiří Tůma

je sociální pedagog a lektor. Působí v rakouském Grazu na základní škole, ve volnočasovém centru Don Bosco a vede kurzy pro doplnění základního vzdělání.

22 MĚSÍCŮ SPOLUPRÁCE NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ A VÝCHOVNÝCH ÚSTAVŮ

Mgr. Tereza Kašová a Mgr. Zuzana Šťastná

V Nízkopraховém zařízení pro děti a mládež (NZDM) se pracovníci setkávají s mladými lidmi, kteří jsou pod dohledem kurátorů pro mládež, čeká je pobyt ve středisku výchovné péče nebo jej mají za sebou. Mnohým našim klientům hrozí pobyt ve výchovném ústavu (VÚ) a někteří z nich pobyt skutečně absolvují.

Z praxe našeho i dalších spolupracujících NZDM tak víme, že mladí lidé, kteří pobývají ve výchovném ústavu, často bývají také klienty NZDM. I v období pobytu ve VÚ mohou mladí lidé využívat podporu NZDM o prázdninách, kdy se vrací domů nebo za kamarády. Pokud se NZDM nachází v blízkosti VÚ, mohou služby využívat také v době vycházek. Někteří mladí lidé potřebují podporu naší služby po skončení jejich pobytu ve VÚ. Odchod z VÚ a samostatný život je pro mladé lidi náročnou změnou, a to i v případě, že se vrací do své původní rodiny, která často nebývá zcela funkční. Mladí lidé tak často řeší konflikty s rodiči nebo problémy při osamostatňování se právě s pracovníky NZDM.

Z diskuzí na odborných platformách, kde se pracovníci NZDM setkávají, vyplynulo, že spolupráce s VÚ a jinými školskými zařízeními je pro ně zajímavá a zatím spíše neznámá oblast. Některá NZDM již měla dobré zkušenosti s navazováním komunikace a spoluprací z VÚ například z preventivních aktivit. Jiná NZDM měla klienty nebo klientky, kteří k nim pravidelně docházejí z blízkého VÚ, ale s pracovníky VÚ v kontaktu ne-

jsou. Většina NZDM o navázání spolupráce s VÚ v minulosti již uvažovala. K realizaci projektu nás tedy vedlo prolínání cílové skupiny klientů NZDM s mladými lidmi pobývajícími ve VÚ a deklarovaný zájem služeb NZDM spolupráci s VÚ rozvíjet.

FÁZE PŘED ZAČÁTKEM NAVAZOVÁNÍ SPOLUPRÁCE:

Šetření mezi NZDM

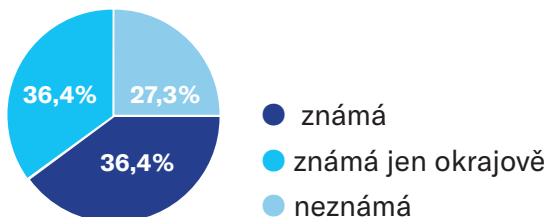
Online dotazníkového šetření se zúčastnilo 138 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM), které pracují s cílovou skupinou nad 18 let. To je 65 % z celkového počtu takových zařízení. Z šetření vyplynulo, že za uplynulý rok navštívilo alespoň jedno z těchto NZDM cca 260 mladých lidí, kteří zároveň pobývali ve VÚ nebo jej před nedávnem opustili. 71 % NZDM uvedlo, že se ve své práci setkávají s klienty opouštějícími VÚ.

Šetření mezi výchovnými ústavy (VÚ)

Šetření mezi VÚ se zúčastnilo 11 VÚ z celkového počtu 34, tedy 32,4 % českých VÚ. Zásadním zjištěním vyplývajícím z šetření je, že pro respondenty z 63,7 % z dotázaných VÚ jsou služby NZDM neznámé nebo známé pouze okrajově (viz graf 1).

Nabídka sociální služby Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM) je vám:

(11 odpovědí):

Graf 1: Informovanost pracovníků VÚ o NZDM a jejich službách

Jako návaznou službu pro mladé lidi opouštějící VÚ by NZDM v částečné či plné šíři ocenilo všech 11 VÚ, které se zúčastnily šetření. Pracovníci VÚ projeví zájem informovat mladé lidi opouštějící jejich zařízení o NZDM, které mohou využít. Zahájení spolupráce mezi NZDM a VÚ by tak mělo vést k větší informovanosti o NZDM mezi mladými lidmi opouštějícími VÚ, což jim může usnadnit vstup do běžného života.

NZDM jako vhodná návazná služba

Výhodou sociální služby NZDM je poměrně velká dostupnost v celé republice. V registru Ministerstva práce a sociálních věcí se jich nachází 256. Znamená to, že služba NZDM je poskytována v mnoha větších i menších městech a i v některých vesnicích.

Služba NZDM vhodně doplňuje síť návazných služeb právě svou nízko-prahovostí. Vzhledem k tomu, že služba NZDM má často také terénní formu, může mladý člověk terénního sociálního pracovníka NZDM potkat ve svém přirozeném prostředí, např. při posedávání na lavičce v parku. Do NZDM ho také mohou dovést nebo doprovodit kamarádi, kteří již službu znají a odpadá tak částečně úvodní nedůvěra a obavy. S pracovníky NZDM pak již může hledat řešení své složité situace. To může vypadat i tak, že mu pomůžou vyhledat vhodný azylový dům nebo dům na půl cesty. Výhodou NZDM pro mladé lidi může být dobrovolnost, anonymita prostředí a široké časové rozmezí, kdy může službu vyhledat. Do NZDM se mladý člověk nemusí objednávat, je na něm, co pracovníkům o sobě řekne a s čím bude chtít pomoci.

V NZDM se setkáváme také s případy, kdy mladý člověk byl klientem NZDM v minulosti například ve věku 12 let. Do NZDM chodil zahrát si fotbálek, hledal tam pomoc s učením či řešil vztahy s novým partnerem rodiče a problémy ve škole. Když se klient vrací po pobytu ve VÚ, výhodou je už

navázaný vztah důvěry mezi mladým člověkem a službou. Klient může využít nabídky hledání práce nebo doprovodu na ÚP a často bývá překvapen, že i toto NZDM nabízí. Je pro to důležité myslet i na to, že i když má někdo zkušenost se službou NZDM z minulosti, nemusí mít všechny informace o službě a neví, jak ji může plně využít.

NZDM dle zákona o sociálních službách mohou pracovat s lidmi od 6 do 26 let, ne všechna však mají cílovou skupinu stanovenou v plném rozsahu, záleží na daném zařízení a lokalitě, s jakým věkovým vymezením mladých lidí konkrétní služba pracuje. U NZDM, která pracují s mladými lidmi až do 26 let, je výhodou, že mladí lidé mohou využít jejich podpory ještě 8 let po odchodu z VÚ, pokud to potřebují. Některá NZDM umožňují mladým lidem také odpracování obecně prospěšných prací.

Proč je NZDM jako návazná služba neznámé

Jedním z důvodů je pravděpodobně samotný název Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Význam slova „nízkoprahové“ je i odborné veřejnosti poměrně neznámý a nic neříkající. Zařízení „pro děti a mládež“ intuitivně vymezuje věk cílové skupiny spíše do 18 let. Slovo „zařízení“ zase nevypovídá o tom, že se může jednat také o službu terénní. Už samotný název se tak stává tématem k delšímu vysvětlování, o co se vlastně jedná.

Mnoho kurátorů pro mládež zná NZDM jenom jako místo pro trávení volného času nebo na doučování zdarma. Informace o tom, že pracovníci pomáhají s hledáním práce, řešením dluhů, doprovází mladé lidi na úřady a celkově jim pomáhají řešit věci dospělých, je často i pro ně novou informací. Právě tento široký záběr témat, ve kterých NZDM své klienty podporuje, je pro mnoho odborníků nesrozumí-

telný. Nesrozumitelnost vzniká pravděpodobně i tím, že ne všechna NZDM mají stejnou nabídku služeb. Jedno, například ve vyloučené lokalitě, pořádá pravidelné aktivity, má lektory na učení tance nebo doučování. Další na malém městě má časté preventivní přednášky a akce na skateparku a podobně. To, že se NZDM přizpůsobuje jak potřebám lokality, tak mladých lidí v ní, má za následek, že o konkrétních službách NZDM není lehké mít přehled.

S čím se potýkají pracovníci výchovných ústavů při výstupu mladého člověka

Výchovné ústavy spadají pod Ministerstvo školství a často se stává, že jejich pracovníci nemají dostatek informací o různých typech návazných sociálních služeb pro mladé lidi opouštějící jejich zařízení v celé republice. Návazné pobytové služby jako domy na půl cesty nebo azylové domy jsou známy všem. Existuje ale mnoho dalších služeb zaměřených na pomoc například mladým matkám, nebo uživatelům tanečních drog a podobně, které jsou potřebné jenom v ojedinělých případech. Na základě rozhovorů s pracovníky VÚ by měl návazné služby a kontaktování na ně zabezpečit kurátor pro mládež. Praxe je ale u každého z kurátorů jiná. Někteří do VÚ ještě před výstupem přivedou sociálního kurátora pro dospělé, aby se s mladým člověkem seznámil, jiní poskytnou kontakty na dostupné návazné služby, ale v jiných případech se nic z toho nestane a péče kurátora po dovršení 18 let končí. Mladí lidé, kteří se vracejí zpět do rodiny, nejčastěji odchází právě s kontaktem na kurátora pro dospělé.

VÚ mají povinnost mladé lidi připravovat na výstup a život mimo zařízení. V rámci této přípravy je pracovníci obeznamují s finanční gramotností, systémem dávek a úřadu práce a jinými situacemi, které na ně čekají. Pracovníci se však shodují na tom, že tyto informace

mladé lidi v období, kdy je zatím tyto starosti netíží, často nezajímají a předané informace si nezapamatují nebo předané kontakty ztratí. V některých VÚ je dobrou praxí navštívit návaznou službu s celou výchovnou skupinou a na základě vlastního prožitku z návštěvy si mladí lidé o službách více zapamatují. Nejčastěji takto navštěvovanými zařízeními jsou již zmíněné domy na půl cesty, azylové domy a v některých případech i kontaktní centra drogových služeb. Z praxe pracovníků VÚ vyplývá, že jen málo mladých lidí chce po opuštění VÚ využít návaznou pobytovou péči. Mnozí chtějí být po ukončení pobytu ve VÚ svobodní a fungovat bez pravidel a pracovníků. Zde jsme narazili na absenci tréninkového bydlení, které by nezřizoval VÚ. Je časté, že k VÚ přináleží byt, kde můžou mladí lidé zůstat i po 18. narozeninách, což může být pro mladého člověka řešením, zároveň je často vnímán jako součást VÚ. V některých VÚ mohou mladí lidé zůstat přímo v zařízení, zejména s cílem dokončit si vzdělání – na dobrovolném pobytu. Stává se, že i několik let po odchodu z VÚ mladý člověk kontaktuje pracovníka VÚ (například vychovatele), se kterým si nejlépe rozuměl. Často je to v situacích, kdy je toho na něj moc a neví si už rady, někdy naopak proto, aby se pochlubil, že se mu daří dobře. Vzhledem k tomu, že s nimi většinou strávil ve VÚ několik let a má k nim vybudovanou důvěru, jsou pracovníci VÚ často jediní, s kým chtějí svoji situaci řešit, zároveň pracovníci často nevědí o návazných sociálních službách a nevědí, kterou službu doporučit.

Možnosti spolupráce NZDM a VÚ

Na základě již probíhající pilotní spolupráce jsme zjistili, že je třeba zvýšit povědomí pracovníků VÚ o fungování NZDM. Pracovníci pak mohou informace předávat mladým lidem opouštějícím VÚ. Pracovníci NZDM mohou navštívit VÚ a předat informace o službě zaměstnancům nebo služby představit přímo mladým lidem, osobním setkáním

s nimi navázat osobní kontakt a rozptýlit možné obavy. Další možností spolupráce je návštěva zaměstnanci VÚ přímo v NZDM, kde mohou lépe pochopit, jak NZDM funguje a jaké jsou jeho cíle. Ideální možností přímého představení NZDM, jeho fungování a s ním spojených služeb je exkurze mladých lidí opouštějících VÚ v NZDM. Pracovníci NZDM vysvětlí, jak NZDM funguje a v jakých konkrétních situacích se na ně mohou mladí lidé obracet. Toto předání informací se jeví jako nejefektivnější, protože vychází ze zážitku přímo ve službě. Pracovníci mohou také nabízet realizaci preventivních programů ve VÚ. Benefitem této varianty je nejen realizace samotného preventivního programu, ale právě i představení NZDM a jeho služeb potenciálním klientům prostřednictvím zajímavého tématu. Pracovníci VÚ mohou mladým lidem také nabízet blízké NZDM jako možnost trávení volného času v době vycházek.

Projekt spolupráce

Cílem projektu bylo zajistit fungující návaznou síť služeb, která bude mladé lidi po opuštění ústavní výchovy podporovat v úspěšném začlenění do společnosti. K naplnění cíle je potřebné pilotně realizovat spolupráci VÚ a NZDM, jako další vhodné návazné služby pro mladé lidi opouštějící VÚ. Na základě výstupů z pilotní spolupráce byl vytvořen funkční metodický postup a následně s ním bude seznámena odborná veřejnost. Do projektu byly zapojené 3 NZDM a 6 VÚ v Jihomoravském kraji a kraji Vysočina.

DÍLČÍ CÍLE PROJEKTU:

- 1 Pilotně navázat, vyjednat a realizovat spolupráci NZDM a VÚ. V rámci projektu proběhly kulaté stoly, supervize a metodická vedení mezi pracovníky VÚ a NZDM. Celkem se uskutečnilo 7 takových společných setkání, kterých se účastnili zástupci VÚ

a NZDM. Jejich cílem bylo reflektovat a zefektivnit spolupráci, pojmenovat možné překážky spolupráce a domluvit se na jejím dalším průběhu.

Koordinátor projektu poskytuje na vyžádání pracovníkovi VÚ kontakt na NZDM v místě, kde se mladý člověk plánuje po návratu zdržovat. Pracovník VÚ může dané NZDM navštívit společně s klientem ještě před jeho odchodem z VÚ, nebo mu předat kontakt – například FB profil služby. Tímto způsobem se podařilo podpořit 12 mladých lidí, opouštějící VÚ.

2 Aplikovat dobrou praxi ze zahraničí, a tím zefektivnit spolupráci NZDM a VÚ. Byly realizované 3 zahraniční cesty za dobrou praxí do Španělska, Rakouska a Finska. Každé cesty se účastnilo 5 pracovníků NZDM a jeden pracovník VÚ. Po absolvování všech tří zahraničních výjezdů pracovníky z ČR, přijela skupina 5 expertů z navštívených zahraničních organizací do ČR. V rámci své návštěvy viděli v praxi NZDM, dva výchovné ústavy, kurátora pro mládež, dům na půl cesty a pak své poznatky rozebírali na workshopech.

3 Obeznamit s dobrou praxí všechny NZDM a VÚ v ČR. Byla vytvořena metodika spolupráce, která je volně dostupná na stránkách Ratolesti Brno www.ratolest.cz. Obsahem metodiky jsou ověřené návrhy spolupráce NZDM s VÚ použitelné v prostředí ČR.

VÝVOJ SOCIÁLNÍ SLUŽBY NZDM A VIZE JEJÍHO ROZVOJE

Mgr. Martina Zikmundová

Do roku 1989 v době komunistického Československa „neexistovaly“ sociální problémy, proto nebylo třeba, až na výjimky, preventivní sociální práce a sociálních služeb. Práci s mládeží zajišťovaly státní organizace jako Pionýr nebo Svaz socialistické mládeže. Ihned po Sametové revoluci se obor sociální práce začal etablovat ve vzdělávacím systému a zároveň začaly vznikat první nestátní neziskové organizace, které se věnovaly prevenci, a to jak na poli drog (Drop In 1991, Sananim 1990, Podané ruce 1991), sexuální práce (Rozkoš bez Rizika 1992), lidí bez domova (Naděje 1990), tak o něco později i práce s mládeží (Proxima Sociale 1993). Brzký vznik těchto organizací kopíroval nárůst užívání nelegálních drog a rozvoj sexuální práce po pádu železné opony a vděčíme mu za dobrou epidemiologickou situaci v ČR v oblasti infekčních chorob s užíváním návykových látek spojených, zejména s HIV.

Nebyly to však jen neziskové organizace, které začaly metodu streetwork – tedy terénní, dnes spíše užíváme kontaktní práce, rozvíjet. V roce 1993 vznikl Program sociální prevence MPSV, v rámci kterého na obcích vznikla pozice sociálního asistenta, který měl v náplni práce terénní práci s mládeží. Od roku 1995 probíhalo vzdělávání a stáže českých pracovníků v Německu, v Chemnitzu a spolupráce s Universitou Chemnitz a zařízeními v Hamburku. Německý model byl pro Čechy inspirativní, ale kvůli rozdílnému kontextu ne zcela použitelný, proto se služby stavěly „na zelené louce“. Důležitým prvkem bylo vytvoření etického kodexu a dalších základních metodických textů popisujících pozici profesionálního terénního pracovníka. V roce 1997 byla založena Česká asociace streetwork (dále jen ČAS), nejprve jako sdružení

jednotlivců, kteří pracují metodou streetwork. V počátcích jsme vnímali potřebu vymezit služby terénní a nízkoprahové jako preventivní služby, oproti stávajícím, zejména předlistopadovým, represivním. Tato potřeba vymezit se dávala důraz na principy důvěrnosti informací, přijetí klienta, respekt k jeho životnímu stylu, dostupnost služby a anonymitu jejího využití. Akcent na tyto principy bohužel přinesl i odtržení služeb od dalších služeb v systému a jiných institucí, zejména těch státních. Tento akcent postupem času ztratil na síle a dnes víme, že abychom byli pro klienty a klientky užiteční, spolupráce je nutná a přínosná.

Od roku 2001 začaly vznikat nízkoprahové kluby. Pro definice, terminologii a vznik metodik byla v ČAS sestavena pracovní skupina a realizováno množství vzdělávání a seminářů. V roce 2003 se pak členství v ČAS změnilo z individuálního na kolektivní – členy ČAS jsou od té doby zařízení poskytující nízkoprahové sociální služby. Zásadním bodem bylo prosazení nízkoprahových klubů do Typologie sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí a v roce 2006 do Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

- V roce 1998 existovalo přibližně **20 zařízení** hlásících se k nízkoprahové práci s mládeží.
- V roce 2002 se hlásilo **k NZDM 41 zařízení**.
- V roce 2008 se k typu služby NZDM hlásilo v ČR přes **180 zařízení**.
- 2019 dle registru soc. služeb MPSV máme **256 NZDM**.

V roce 2008 bylo aktualizováno Pojmosloví – jde o metodický materiál ČAS, který definuje pojmy vážící se k poskytování nízkoprahových sociálních služeb spolu s podrobnými komentáři.

Je zde například popsáno **poslání NZDM** (rok 2008):

Posláním NZDM je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.

Ukotvení NZDM v legislativě: NZDM existuje dle Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Služba sociální prevence – § 53 zákona č. 108/2006 Sb. Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – § 62 zákona č. 108/2006 Sb.

① Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

② Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto **základní činnosti**:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež vyhláška – č. 505/2006 Sb. § 27
Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v nízkoprahových
zařízeních pro děti a mládež obsahují tyto úkony:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- ❶ zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
- ❷ pracovně výchovná práce s dětmi,
- ❸ nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,
- ❹ zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí

c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapie, jejíž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

- ❶ pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
- ❷ pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou
- ❸ pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

PRINCIP NÍZKOPRAHOVOSTI

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež realizují službu tak, aby byla umožněna maximální dostupnost, tedy ve snaze odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat prostory zařízení či využít nabídky poskytovaných služeb.

- 1 Zařízení vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny.
- 2 Pro omezení přístupu uživatele ke službě není důvodem pasivity či názorová odlišnost.
- 3 Uživatel má možnost zůstat v **anonymitě**. Jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje uživatele musí být vedena se souhlasem uživatele a s právem do ní nahlížet. Zařízení získává jen ty údaje uživatele, které jsou stanoveny jako nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb.
- 4 Pro užívání služby není podmínkou členství ani jiná forma registrace. Pravidelná docházka do zařízení není podmínkou užívání služby. Uživatelé mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení. Uživatel není povinen zapojit se do připravených činností.
- 5 Služby sociálního charakteru jsou poskytovány bezplatně.
- 6 Provozní doba služby odpovídá potřebám uživatele. Je k dispozici v době, kdy uživatel má podmínky přijít do zařízení (jak z hlediska dne, tak měsíce a roku). Zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k jejím náhlým výpadkům.
- 7 Službu může využít kdokoli z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby.

Principy nízkoprahovosti odlišovaly služby od jiných a byly a jsou důležité při definování a práci na identitě služeb. Některé pojmy se však postupem doby posunuly. Diskutován je pojem anonymity užívání služby. Od začátku bylo dáno, že využití služby anonymně je možností, nikoli však povinností klientů a klientek služeb. Některé služby a pracovníci si anonymitu vykládali jako překážku ve spolupráci s dalšími službami nebo institucemi. Od roku 2012 dává ČAS důraz na tuto

spolupráci jako na důležitou součást případové práce. S kým by měla a mohla NZDM spolupracovat? S nejbližším okolím uživatelů služeb (stále raději používáme pojem klientka, klient služby). Jde o rodinné příslušníky, o pedagogy (školu), pediatry, o pracovnice a pracovníky OSPOD, psychology a další, kteří se podílejí na pomoci naplňování potřeb dítěte, na řešení nepříznivé sociální situace klientů služeb. Co této spolupráci brání? Bývá to vzájemná neznalost činností, kompetencí a možností. Setkávat se, informovat se a společně pracovat na řešení jednotlivých případů klientů a klientek je jediná cesta, jak být efektivní a úspěšnou službou.

Služba NZDM byla od svých počátků propojena s ČAS a ČAS nyní pracuje nad materiálem **Vize NZDM 2030**. V tomto materiálu chceme pojmenovat směr a cíl vývoje této služby.

V současnosti má vize tuto podobu:

NZDM v roce 2030 je službou, která spolupracuje se všemi relevantními osobami a institucemi, především s OSPOD, rodinou a školou, je jim rovnocenným partnerem.

Je lídrem a iniciátorem případové práce s klienty.

Aktivně vyhledává a oslovuje klienty, pracuje s nimi na všech místech, kde se pohybují.

Pracovníci NZDM jsou odborníky na období dětství, dospívání a potřeby s tím související.

NZDM poskytuje spektrum služeb, které umožňují klientům převzít zodpovědnost za svůj život.

NZDM je prostor, kde vyslyší hlas dítěte...

Na závěr bych ráda představila Českou asociaci streetwork a její nej-důležitější činnosti. Asociace sdružuje nízkoprahové sociální služby: NZDM, terénní programy, kontaktní centra a nízkoprahová denní centra. Všechny tyto služby spojuje metoda kontaktní práce – aktivní vyhledávání a kontaktování klientů a klientek a práce v jejich přirozeném prostředí a dostupnost služby.

- ČAS vzdělává, má systém vzdělávacích programů od začínajících pracovníků po vedoucí a manažery, kurzy jsou akreditované MPSV. V současné době ČAS zakládá Institut kontaktní práce, aby mohl ještě rozšířit nabídku svých vzdělávacích programů.
- ČAS podporuje kvalitu. Realizuje Rozvojové audity a Metodické návštěvy ve službách. Úspěšné absolvování těchto hodnocení kvality je podmínkou členství v ČAS. V současnosti má ČAS 90 členských zařízení.
- ČAS je platformou pro sdílení. Pořádá semináře, konference, z nichž nejznámější je celostátní oborová konference s mezinárodní účastí konaná 1x za 2–3 roky. Příští se bude konat v Praze v termínu 4. a 5. 6. 2020. ČAS provozuje oborový portál www.streetwork.cz Vyhlašuje a předává výroční cenu pro osobnost roku a tým roku ČASovaná bota.
- ČAS se věnuje oborovému PR. Poslední kampaně ČAS najdete na www.pracenaulici.cz
- ČAS čile mezinárodně spolupracuje, realizuje mezinárodní stáže a je členem světové sítě pro streetworkery Dynamo International.
- ČAS podporuje a realizuje inovativní projekty, například mobilní práce s dětmi a mládeží ve vyloučených lokalitách, tréninková pracovní místa (najdete na www.restartshop.cz) nebo streetwork online – přenesení kontaktní práce do virtuálního prostředí (www.jdidoklubu.cz).

POBYT VE VÝCHOVNÉM ÚSTAVU „OD PŘÍCHODU AŽ PO ODCHOD“

Mgr. Lucie Karasová, DiS.

Již v úvodu si dovolím zdůraznit, že do výchovného ústavu, tedy etopedického zařízení, mohou být děti umístěny jen na základě soudního nařízení předběžného opatření, ústavní výchovy či uložené ochranné výchovy. Při umísťování dětí do zařízení pro výkon ústavní výchovy hrají významnou roli pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tedy OSPOD, kteří předávají k soudu návrh konkrétního opatření týkajícího se péče o dítě s ohledem na jeho nejlepší zájem. V tomto směru je tedy velice žádoucí a potřebná kvalitní vzájemná multiresortní komunikace a spolupráce.

Realizaci ústavní výchovy ve výchovném ústavu (VÚ) legislativně upravuje **zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.**

Mezi další školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy tedy patří diagnostický ústav (DÚ), dětský domov (DD) a dětský domov se školou (DDŠ). V současné době probíhají odborné diskuze o potřebě novelizace tohoto zákona, jelikož některé jeho části jsou zastaralé a v dnešní době nepoužitelné.

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. odebral řadu kompetencí zejména diagnostickým ústavům, čímž se změnil i systém umísťování a přemísťování dětí v rámci celorepublikové sítě. Soudy v současné době určují výkon daného nařízení do konkrétního školského zařízení,

děti již tedy nejsou nejprve umísťovány do diagnostických ústavů, které měly v tomto systému určitou specifickou roli. (Odborní pracovníci spádového diagnostického ústavu zpracovávali komplexní diagnostiku dětí, a následně bylo v jejich kompetenci rozhodnout, zda, kdy a do jakého zařízení bude dítě přemístěno. V jejich pravomoci bylo i případné další přemístění dětí do jiných zařízení v rámci sítě.) Bylo tedy třeba, aby se zařízení s těmito změnami nějak vyrovnala. Dovolím si konstatovat, že v posledních letech se zlepšila kvalita personálního obsazení ve výchovných ústavech, dochází k rozšiřování týmu odborných pracovníků o psychology a speciální pedagogy – etopedy v jednotlivých zařízeních, kteří převzali úkol podrobné diagnostiky sociálních, emocionálních a kognitivních dispozic a kompetencí a další výhodou je možnost bezprostřední a intenzivní spolupráce s výchovnými pracovníky na realizaci konkrétních postupů.

Je nutno vzít v úvahu skutečnost, že každé zařízení je jedinečné a má svá vlastní specifika – tak tomu bylo, je a vždy bude. A to ať s ohledem na prostředí zařízení (geografické umístění, prostorové možnosti budovy, hmotné vybavení apod.), tak i personální zabezpečení (počet pracovníků, jejich odbornost), tak i na návazné služby spojené se zájmy a potřebami dětí. V ČR jsou zařízení určená jen pro chlapce, či pouze pro dívky i koedukovaná zařízení.

Personální zabezpečení, odborný tým:

Pedagogičtí pracovníci	Nepedagogičtí pracovníci
● Ředitel ● Zástupce ředitele ● Vedoucí vychovatel ● Speciální pedagog – etoped ● Psycholog ● Vychovatel ● Asistent pedagoga (denní, noční) ● Učitel	● Sociální pracovník ● Ekonomka, účetní ● Kuchařky ● Uklízečky ● Údržbář

Pro výkon povolání odborných pracovníků ve VÚ je nutné či žádoucí vysokoškolské vzdělání se zaměřením na speciální či sociální pedagogiku, terapeutické výcviky, sebezkušenostní výcviky a další odborné a specializační kurzy. Mimo odborného vzdělání, znalostí, dovedností a zkušeností je velice důležitá i osobnost pracovníka jako taková.

Klienti často přicházejí nemotivovaní, popírající reálnou situaci, obviňující okolí. Aktivity jsou tedy směřovány i k jejich motivaci ke změně, ke spolupráci směřující k náhledu, veškerá činnost s dětmi má charakter výchovně vzdělávací a terapeutické činnosti. Tato činnost je zaměřena na rozvoj osobnosti a pozitivních vlastností, je vypracován individuální výchovný plán – individuální program rozvoje osobnosti dítěte (PROD). Dítě, klient jsou s ním seznámeni a aktivně se podílejí na jeho naplňování.

I s ohledem na novou legislativu přichází děti do našeho VÚ nejčastěji v doprovodu rodičů, pracovníků OSPOD či zařízení, ze kterého je přemístěno. Přítomnost rodiče považují v tomto směru za velmi důležitou. Při úvodním setkání se dítě seznamuje s pracovníky, prostředím, pravidly, s ostatními dětmi. Postupně se zapojuje do dalších aktivit. „Vstupní“ či „adaptační“ fáze je klíčová, vyjasňují se vzájemná očekávání apod.

Dítě je zařazeno na konkrétní výchovnou skupinu (dle potřeb dítěte a možností prostředí), v našem zařízení jsou děti ubytovány ve dvoulůžkových pokojích, případně v samostatných pokojích (na oddělení pro nezletilé těhotné a matky s dětmi je matka ubytována v samostatném pokoji se svým dítětem), je-li to možné, tak sourozenci spolu.

Podstatou práce s dětmi s problémy a poruchami chování ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovnou péčí není prioritně „péče“, ale především cílená intervence, jejímž záměrem je nastavení funkčního chování. Za svůj hlavní cíl v rámci realizace ústavní nebo ochranné výchovy považují návrat dítěte do běžného života a zvyšování **jeho kompetencí potřebných k úspěšnému zvládnutí života mimo zařízení**. Tomuto účelu přizpůsobujeme činnosti, které jsou v rámci pobytu ve VÚ realizovány, a můžeme je schematicky shrnout následovně:

- ❶ **Diagnostická činnost** – spočívá v komplexní diagnostice dítěte formou pedagogicko-psychologických činností. Diagnostiku zpracovává tým odborných pracovníků (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a další odborní pracovníci pracující s dítětem).
- ❷ **Vzdělávací činnost** – povinnou součástí běžného dne je návštěva školy v rámci zařízení nebo běžné civilní školy v okolí. Děti plní povinnou školní docházku nebo pokračují ve zvyšování své kvalifikace,

aby zesílily své šance na trhu práce. Odpoledne spolu s vychovateli probíhá příprava na vyučování. Vzdělávání v mimoškolních, ale i školních tématech je silně zastoupeno i průřezově v každodenním fungování v zařízení, kdy děti spolu s pracovníky řeší běžné životní situace (placení dluhů, vypisování složenky, nákup...). Realizují zejména učitelé.

3 Výchovná činnost – její těžiště je v odpolední režimové činnosti s vychovateli, kde při plánované nebo volné, skupinové nebo individuální aktivitě dochází k neustálé zpětnovazební komunikaci, kdy dítě dostává aktuální informace o vhodnosti svého chování a případně jeho důsledcích. Důležitou částí výchovy je společné trávení volného času a tvorba vztahů mezi dětmi a pracovníky, ale i mezi dětmi navzájem. Výchovné působení se projevuje i v nácviku samoobslužné činnosti (hygiena, úklid, příprava stravy, stolování, nácvik hospodaření, nákupy...). Realizují zejména vychovatelé.

4 Terapeutická činnost – nabídka řešit svá osobní témata v individuální nebo skupinové terapii je ve výchovných ústavech stále častější. Dlouhodoběji využívané jsou různé pracovní nebo umělecké terapie. Realizují ji zejména psychologové a etopedi (speciální pedagogové). Velký terapeutický potenciál má ve VÚ rozhodně každý vztah s pracovníkem, který je danému dítěti blízký, a se kterým je schopen odžívat si v bezpečném prostředí svá osobní vztahová témata.

Šest měsíců před propuštěním dítěte ze zařízení řeší sociální pracovnice ve spolupráci s OSPOD otázky bydlení a zaměstnání dítěte po odchodu ze zařízení a informuje příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení. Pokud dítě nemá možnost návratu do rodiny po ukončení ÚV, spolupracuje sociální pracovnice s kurátorem pro mládež na zajištění náhradního ubytování. Mnohdy se uskutečňuje i případová konference, které se účastní dítě, kurátor pro děti a mládež, osoby odpovědné za výchovu,

někteří zástupci výchovného zařízení (např. sociální pracovník, ředitel, vedoucí vychovatel, kmenový vychovatel, speciální pedagog, psycholog, třídní učitel). Zde jsou zvažovány všechny možnosti a vyhodnocena je ta, která je pro dítě optimální.

Tzv. „výstupní“ fáze pobytu může být různě dlouhá, vždy záleží na tom, kam dítě odchází a také v jaké souvislosti:

a) zrušena ÚV, PO (před zletilostí)

b) zletilost ● do známého prostředí, zaběhlé domácnosti, kde je dítě „sžité“

- nová domácnost – sám, s partnerem, s dítětem
- AD – spíše pro matky s dětmi
- domy na půli cesty
- obecní či městské byty, sociální byty (žádá až jako zletilá osoba)

Během „výstupní fáze“ dochází k postupnému uzavírání terapeutického procesu v rámci výchovného zařízení s ohledem na individuální potřeby dítěte. Odborný tým společně s dítětem mimo jiné vyhledávají následné podpůrné programy a organizace, které mohou dětem v obtížných situacích dále pomáhat. Osobně vnímám nízkoprahová zařízení jako jednu z možností následné podpory mladých dospělých, kteří odcházejí z ústavní výchovy.

Uvědomujeme si limity, které v naší práci jsou – ať již osobní či systémové. Středem našeho zájmu je dítě, s kterým pracujeme a to musíme mít vždy na paměti a s tímto k tomu přistupovat.

Mnohá témata, na kterých s dětmi pracujeme, jsou společná, jen přicházejí v jiné fázi, i když se mohou i prolínat v případě, kdy se podaří

dítě kontaktovat s pracovníky NZDM již v průběhu pobytu v zařízení. Závěrem chci vyslovit přání, abychom se nadále zaměřovali na efektivnější propojení těchto služeb i dalších služeb v systému sociální podpory.

SYSTÉM PÉČE O OHROŽENOU MLÁDEŽ (PANELOVÁ DISKUZE)

Panelové diskuze se zúčastnili etopedka z výchovného ústavu Vladimíra Pistrichová, etoped Jiří Martinec z diagnostického ústavu, vedoucí sociální pracovnice Emílie Smrčková z azylového domu na půl cesty, vedoucí sociální pracovník Jan Kopic z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež a kurátorka pro děti a mládež Helena Tománková.

Na samém počátku panelové diskuze dostali účastníci prostor pro představení jich samotných, ale také práce, kterou vykonávají cílové skupiny.

Etopedka Vladimíra Pistrichová pracuje s mladými lidmi pobývajícími ve výchovném ústavu, jsou to lidi, kteří mají výchovné problémy. Je velmi obtížné zobecnit náplň práce etopeda, protože se vždy odvíjí od potřeb konkrétního mladého člověka. Jiří Martinec působí v diagnostickém ústavu, ve kterém obvykle klienti pobývají dva měsíce, následně je pro mladého člověka další zařízení (například výchovný ústav) nebo se vrací zpět do rodiny. Diagnostický ústav spolupracuje s návaznými službami, jako je například azylový dům. Emílie Smrčková je zakladatelkou domu na půl cesty, kam přichází mladí lidé dobrovolně. Zařízení je co nejvíce přizpůsobeno reálnému životu, mladí lidé zde musí dodržovat určitá pravidla, víkendy jsou volné.

Následovala otázka, co je dle jejich názoru funkční na systému péče o ohroženou mládež. Experti z oboru se shodli na tom, že v Brně je bohatá síť sociálních služeb v porovnání s jinými městy. Fungují zde specifické služby, jako jsou SPONDEA, kontaktní centrum Podané ruce, azylové domy, domy na půl cesty a v neposlední řadě NZDM, která mohou být

jako jedna z vhodných návazných služeb pro mladé lidi, opouštějící výchovný ústav. NZDM jsou přizpůsobená potřebám mladých lidí v dané lokalitě, je tedy výhodou, že součástí metodiky spolupráce bude i adresář všech NZDM. Naopak především v menších městech chybí síť sociálních služeb, především ty specifické – psychiatrické, terapeutické a podobně.

Diskutující z výchovného ústavu, diagnostického ústavu a orgánu sociálně-právní ochrany dětí se shodli, že se často ve své praxi setkávají s nemotivovanými klienty. Na to reagoval zástupce NZDM, který řekl, že instituce si nesou s sebou určitou nevýhodu. Mladí lidé tam jsou z povinnosti, s pracovníky se nechtějí bavit, žijí v jakési bublině. Proti tomu stojí právě NZDM, kam mladí lidé přicházejí dobrovolně, sami se rozhodují, co chtějí se sociálními pracovníky řešit, v tom má sociální služba jistou výhodu – mladý člověk tam přichází s vlastními zakázkami, není tam za trest. Vedoucí sociální pracovnice domu na půl cesty Pod křídly popisovala, jakým způsobem motivují své klienty, soustředila se na motivaci na spoření peněz (na vlastní bydlení či jiné náklady), které může být naplní jejich individuálního plánu, pokud ho neplní, jsou nuceni zařízení opustit.

Diskuze přirozeně směřovala k tomu, co dle odborníků na celém systému nefunguje. Jako velké téma se objevil nedostatek návazného bydlení. Jediným dostupným v Brně je CEZOP, ale chybí startovací bydlení nebo jakékoli byty dostupné pro mladé lidi, které by byly s podporou sociálních pracovníků. Existují sociální byty spadající pod městské části, ale zde funguje poradník a člověk musí čekat i několik let, než se na něj dostane řada. Dle kurátorky pro mládež by bylo vhodné, pokud by v Brně fungovalo podporované bydlení pro mladé lidi. Takové byty by však neměly být v jedné určité lokalitě, ale napříč celým Brnem. V opačném případě jsou totiž mladí lidé znovu vystaveni vlivům, které pro ně mohou být

ohrožující. Předchozí práce s mladým člověkem je tedy „vyhozená z okna“, a to i z pohledu investovaných financí.

Etapedka působící ve VÚ reagovala, že zřizují tzv. startovací byty, kde mladí lidé fungují v co největší míře samostatně, jsou zde však k dispozici sociální pracovníci. Z publika reagovala psycholožka taktéž působící ve VÚ, kde jsou zřizovány celkem tři startovací byty, obsazený je však pouze jeden, důvodem může být to, že byt je stále klienty vnímán jako součást zařízení – má určitá pravidla. V publiku zazněl názor, že právě tato pravidla mohou být pro mladé lidi velmi omezující. V zahraničí fungují byty na podobných principech, avšak bez tak striktních pravidel. Absence pravidel je však v rámci startovacího bydlení, protože jsou zřizovány výchovných ústavem. Oproti jiným návazným službám, kde mladí lidé musí dodržovat určitá pravidla, stojí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která fungují na jiných principech, jako je dobrovolnost. Z té potom vychází i samotná motivace mladých lidí k navštěvování nízkoprahového zařízení.

Z publika zazněla otázka, zda účastníci diskuze vidí smysl v ukládání ústavní výchovy mladým lidem v 17 letech. Kurátorka vyjasnila rozdíl mezi OV a ÚV, OV je trestní. Dle vystupujících je nejdůležitější práce s rodinou, ústavní výchova je vnímána jako poslední možnost. Práce s rodinou by měla být dlouhodobá a systematická. Existují však extrémní případy, kdy rodiče kontaktují kurátora pro děti a mládež a žádají, aby jejich dítě bylo umístěno do ústavní péče. Kurátorka se v takovém případě snaží pracovat především s rodiči, vysvětlit jim, proč umístění jejich dítěte do ÚV není vhodným řešením, zároveň je však taková práce velmi náročná a někdy ne zcela úspěšná, mladý člověk je umístěn do ÚV po dohodě mezi ním a rodičem. Účastníci diskuze se dotkli tématu návazné služby, která pracuje s celou rodinou, a to sociálně aktivizačních služeb.

BARCELONA – MĚSTO, KDE MLADÍ MAJÍ KDE BYDLET

(TERMÍN VÝJEZDU: 21.–25. 11. 2017)

Mgr. Veronika Brychtová

Barcelona je nádherné město se spoustou zajímavých kulturních památek. Co již není na první pohled hned patrné, je fakt, že Barcelona se pyšní také propracovaným systémem sociálních služeb pro mladé lidi vykračující do života dospělých. Nabízí jim podporu, jak emoční, tak finanční a vede mladé lidi k autonomii a emocionální rovnováze nezbytné pro to, aby se mohli začlenit do společnosti.

Obdobně jako v České republice jsou zde poskytovány poradenské služby, ekonomická pomoc, sociálně-aktivizační aktivity, vzdělávací akce, sociální a tréninková bydlení i pobytové služby. Pro mladistvé s delikventními sklony zde nejsou zřizovány výchovné ústavy, jak je známe u nás, ale je zde stanovena specifická forma práce s mladistvými přímo ve věznicích pro ně určených.

Federación de Entidades con Proyectos y Pisos Asistados (FEPA) má pak za cíl spojit všechny organizace pracující s rizikovou mládeží. Se společnou filozofií pak pracují s dospívajícími napříč všemi zapojenými subjekty na národní i mezinárodní úrovni. FEPA pomáhá rozšiřovat spolupráci se správními orgány a hlídá životaschopnost a ekonomickou udržitelnost těchto organizací. V současné době FEPA sdružuje cca 30 % španělských neziskových organizací působících v této oblasti. V následujících odstavcích se zaměřím na důležité poznatky z oblasti bydlení mladých lidí a pomoc ze strany sociálních služeb v této oblasti. Mladí lidé mohou vyhledat pomoc v podobě sociálního bydlení. Tato služba má charakter krizového bydlení na dočasnou dobu, resp. než

se klienti dostanou z krizové situace. Cílovou skupinou jsou osoby, které potřebují dočasné nouzové bydlení, neúplné rodiny, rodiny bez ekonomických zdrojů, ale i mladí lidé, kterým činí obtíže sehnat si vlastní bydlení. Tato služba má za cíl podporovat sociální začleňování prostřednictvím psychologické podpory, poradenství a plánování, popř. doprovodu. Vstup do služby je dobrovolný a klienti jsou motivováni i k využívání návazných služeb pro komplexní péči.

Další důležitou součástí celého systému práce s mladými lidmi v Barceloně jsou tréninkové byty. Proces funguje jako u klasického pronajímání bytů, avšak podmínkou je, aby mladý člověk, který se chce do takového bytu nastěhovat, byl pracující nebo student a byl motivovaný pracovat na svém životním plánu nebo cíli. Tyto byty nabízejí alternativu pro ubytování a podporu pro mládež, aby mohli dosáhnout samostatnosti i plné osobní autonomie prostřednictvím rozvoje individuální odpovědnosti, znalosti vlastních schopností, kritického myšlení, pomoci se zvládnutím nabytí zodpovědnosti a volnosti, která přichází se zletilostí. Služba se snaží reagovat na aktuální nenaplněné potřeby klientů – psychické, fyzické, materiální i sociální. V tomto procesu pracovníci nabízejí konstantní podporu v oblasti hygieny, péče o sebe apod. Z personálu jsou zde k dispozici sociální pedagogové, vychovatelé a psychologové, kteří za klienty docházejí dle potřeby. Pracovní doba zaměstnanců je zde v některých službách, které pomáhají dospívajícím, velmi flexibilní a maximálně přizpůsobena potřebám klientů. Pro komunikaci s klienty využívají mnohdy i moderní sítě, jako je např. WhatsApp.

Pracovníci popisovali i negativní zkušenosti s klienty v těchto bytech. Častým problémem je nedodržování sjednaných pravidel a užívání návykových látek. Klienti zde musí čelit samotě, na kterou z dřívějšího

stylu bydlení nemuseli být zvyklí. Učí se novému žití sami se sebou. Stává se samozřejmě také, že jsou nepříjemné stavy silnější, než chuť se osamostatnit a vrací se tedy zpět do původního bydlení – k rodině či do ústavní péče, nebo si vybírají cestu bydlení ve squatu či na ulici. Pracovníci to však považují za cennou zkušenost, protože vnímají samotnou cestu, respektive výchovu klienta, nikoli pouze přímočaré dosažení jasných výsledků. Klienti se pak často vracejí a promýšlejí s pracovníky nové cesty, jak zlepšit jejich životní situaci podle aktuálního naladění klienta. Považují za normální, že klient nemusí být v určité životní fázi ještě připraven na pomoc, jak ji nabízejí, proto se vše snaží přizpůsobovat jejich potřebám.

V rámci některých bydlení je také vytvořeno tréninkové zaměstnání, které je určeno klientům tréninkových a sociálních bytů v oblasti lesnických prací. Klienti jsou zaměstnáváni na 2 roky – po tuto dobu se připraví na reálné zaměstnání, ritualizují si kompetence aj... Následně odchází na klasický trh práce již připraveni přizpůsobit se běžnému zaměstnavateli.

Takto nastavený systém tréninkových bytů v České republice stále zoufale chybí. Forma poskytování služeb mladým lidem tímto stylem se zde jevila jako velmi funkční a potřebná.

Obecně lze říci, že v Barceloně, i celkově ve Španělsku, je větší víra donátorů v sociální služby než v České republice. Z tohoto zjištění je tedy patrné, že i financování služeb bude na kvalitnější úrovni než u nás. Stát je ochotný platit za kvalitu služby, nikoli tomu, kdo bude službu provozovat levněji, což lze považovat jako krok ke zkvalitnění sítě sociálních služeb.

V oblasti péče o zaměstnance si organizace v Barceloně a jejím blízkém okolí svých zaměstnanců velmi cení – samozřejmostí je práce pod individuální supervizí a další formy vzdělávání a psychohygieny. Zastává se zde názor, že pokud pracovník nemá rád svoji práci, nepracuje na svém profesionálním rozvoji, nemá ujasněné kompetence, poslání, cíle a metody své práce, nemůže ji vykonávat dobře. Spokojení a profesionálně sebejistí pracovníci můžou následně vytvářet místa, kde budou naplňovány potřeby klientů.

Z návštěvy Barcelony byl pro mě stěžejní pocit, že se zde pracovníci zajímají o své klienty jako o individua, kteří mají odlišné potřeby a je tedy nutné s každým z nich pracovat jinak, hledat jeho vlastní cestu a životní cíl. Pracovníci v zařízeních, která jsme navštívili, byli akční a zapálení do své práce. Byla na nich vidět obrovská chuť a motivace podávat klientům pomocnou ruku při jejich složité cestě k dospělosti.

GRAZ – MĚSTO, KTERÉ NASLOUCHÁ A PODPORUJE DĚTI A MLADÉ LIDI V OBTÍŽNÉ ŽIVOTNÍ SITUACI

Mgr. Martin Pazlar, DiS.

Děti a mladí lidé z Grazu prožívají podobné životní situace jako jejich vrstevníci v městech České republiky. I zde se některým v životě daří více a jiným méně dobře. Ti méně šťastní mají šanci využít k zlepšení své nepříznivé sociální situace síť sociálních služeb. Rád bych Vám představil některé ze služeb a jejich atributů, které považuji za inspirativní.

Navštívili jsme klub pro mladé *Funtastic* (obdoba nízkopraho-vého klubu), nouzové ubytování *Schlupfhaus* (klienti ve věku 14–21 let), dvě dílny neziskové organizace *Heidenspass*, podporované bydlení projektu *4Raum*. Mluvili jsme také s šéfem místního oddělení státní policie, který má na starosti užší spolupráci s veřejností a preventivní charakter policie, a navštívili jsme oddělení soudní věznice pro mládež do 18 let *Jakomini*.

Provázanost služeb

Prvním atributem, který se mi v souvislosti s navštívenými službami vybaví, je jejich provázanost v rámci sítě. Pracovníci jednotlivých služeb věděli o existenci a nabídce služeb ostatních a uváděli příklady vzájemné spolupráce.

Nouzové ubytování *Schlupfhaus* nabízí svým klientům možnost postoupit do podporovaného bydlení s dobou pobytu jeden rok s cílem získat vlastní ubytování. Klientův návrat do společnosti je podporován vymezenou částkou, se kterou se klient učí zacházet a je na něm, jak s ní naloží (z části přispívá na náklady bydlení).

Projekt *4Raum* zaštiťuje šest nevládních organizací v Grazu a inovativně vytváří multidisciplinární týmy, které se individuálně věnují ohroženým rodinám. Spektrum služeb odpovídá stupni ohrožení dětí a mladistvých od preventivního posílení rodiny, přes sanaci rodiny až po krizovou pomoc v podobě dočasného ubytování dětí mimo rodinu a práci s rodiči směřující ke změnám, které umožní návrat dítěte do rodiny. Do spolupráce jsou zahrnuty škola, úřad sociálních služeb pro děti a rodiny, policie.

Samostatné rozhodování a dobrovolnost

V organizaci Heidenspass se klienti učí pracovním návykům, hospodařit s penězi, které jsou jim vypláceny za odvedenou práci podle potřeb a rozhodnutí klienta. Zřetelný je důraz na samostatné rozhodování klienta, např. v otázce, jaké množství práce odvede, kdy chce dostávat výplatu (denně, týdně, měsíčně). Šanci tu dostává každý, kdo má zájem vydělat si peníze s cílem pomoci mu najít stálé pracovní uplatnění.

V nouzovém ubytování *Schlupfhaus* se může klient rozhodnout odejít v průběhu noci (nezamykají vstupní dveře, lze je otevřít pouze zevnitř). Pracovníci této pobytové služby mluví o principu dobrovolnosti jako o nástroji, kterým posilují u klientů míru využití služby a vlastního rozhodování. Klienti současně vědí, že na výše uvedené podporované bydlení dosáhnou spíše ti z nich, kteří ve službě zůstávají, spolupracují a směřují ke změně.

Akceptace životní situace klientů

Mladé maminky ve věku svých dospívajících vrstevníků mohou se svými dětmi chodit některé dny do klubu pro mladé *Funtastic*. V klubu mají k dispozici vybavenou místnost, prostor pro sdílení s ostatními maminkami a pracovníci je podporují v rozvoji mateřských a rodinných dovedností. Současně mají možnost potkat své kamarády, protože mají

vzhledem k věku naplnit vývojové úkoly dospívání. Odpovědnost péče a výchovy dítěte zůstává na mladých maminkách, časová dostupnost prostoru je nastavena, aby maminky využívaly i služby jiných center, byly s dětmi venku. Setkávání s vrstevníky má preventivní účinek, kdy ostatní holky a kluci vidí, jak je náročné starat se o dítě a jak to změnit život.

Pracuji tady a teď

V klubu pro mladé *Funtastic* mluvil dlouholetý vedoucí o své práci s klienty „tady a teď“. Myslím, že je to velmi blízké pojetí metodě kontaktní práce, která je charakteristická pro nízkoprahové sociální služby (viz publikace *Kontaktní práce*, ČAS, 2009). Vedoucí klubu tím měl na mysli nejen rozhovory s klienty o tématech, které je právě zajímají, ale také o využití aktuálního zájmu klientů o činnost a rozvoj. Prvek „tady a teď“ se projevuje tím, že když klienti přijdou s nápadem zorganizovat si např. ochutnávku nealkoholických míchaných nápojů, tak pracovník jim dá prostor ten samý den akci zorganizovat (klienti vymyslí nápojový lístek, dojdou koupit suroviny, přeskupí klub a po akci uklidí). Přístup pracovníka jde naproti životnímu tempu dospívajících.

Stejný pracovník řešil velmi pragmaticky potíže s ranním vstáváním a zameškané hodiny klienta. Domluvil se s rodiči toho kluka, že je bude ráno chodit budit, aby vzbudili kluka do školy. Po třech týdnech to rodičům začalo vadit a sami syna budili a zameškané hodiny způsobené zaspáváním byly vyřešené.

Státní policie blíže k lidem

Vedení státní policie v tomto regionu Rakouska se rozhodlo přiblížit k občanům. Cílem je být v kontaktu s občany ještě před vznikem problému, překročením zákonných norem. Policisté se v rámci kampaně účastní různých společenských akcí, na kterých mají připravený program

pro návštěvníky. Nejedná se ani tak o ukázkou policejní síly a techniky, jako o zprávu, že policisté jsou lidé, se kterými je možné si povídat a kteří vám rádi pomohou, když si nevíte rady. Policisté oslovují různé komunity, protože v Grazu vedle sebe existují různé kultury a náboženství. Speciálně vybraní a školení policisté navštěvují také kluby pro mladé a ukazují klientům, že jsou tady pro ně, když budou potřebovat ochránit (a současně je budou kontrolovat, když nebudou dodržovat zákon). Vedoucí klubu *Funtastic* potvrdil, že do jeho klubu občas přijde policista během otevírací doby klubu, sednou si spolu, pijí kávu a povídají si obecně, co se děje v okolí, jestli s něčím potřebují pomoci.

Soudní věznice Jakomini – oddělení pro mladistvé

Věznice se nachází kousek od historického centra Grazu. Obžalovaní tu čekají na rozsudek a v případě prvotrestaných a trestů do 18 měsíců odnětí svobody probíhá na stejném místě vykonání trestu. Odsouzený zůstává ve známém prostředí, pokračuje v naučeném režimu, ve školním vzdělávání, ve spolupráci s odborníky (psycholog, sociální pracovník, lékař, poradce). U mladistvých vězňů jsou podporovány návyky životních dovedností, sportovních a uměleckých aktivit, skupinových terapií na různá témata.

Charakteristicky pro přístup jednotlivých pracovníků napříč výše uvedenými službami vnímám jejich otevřenost, s jakou ke klientům a jejich životní situaci přistupují. Vzhledem ke spletnosti života některých klientů jsou pracovníci otevření k různým přístupům, nápadům, aktivitám, u kterých zkoumají potenciál přispět ke změně u klienta. Pracovníci ve službách, se kterými jsem se během stáže setkal, pro mě představují živý příklad přístupu k dětem a dospívajícím v obtížné životní situaci, který zmínil norský dětský psycholog Lars Lyster v souvislosti s poruchami chování, a sice, že „jim musíme něco dát, ne vzít“.

SYSTÉM PÉČE O DĚTI A MLADISTVÉ VE FINSKU

Veronika Melicharová, DiS.

Tento systém vychází ze Zákona o děti a mladistvé, dle kterého má každé dítě právo především vyrůstat v bezpečném prostředí a také na duševní i fyzické zdraví. Děti mají mít příležitost být zahrnovány do záležitostí, které se jich bezprostředně týkají, a podílet se na jejich řešení. Pokud se rodina dostane do situace, kdy z nějakého důvodu není schopná zajistit základní péči a výchovu o dítě, přebírají zodpovědnost úřady spadající pod místní samosprávu jednotlivých měst. Úřady poté spolupracují s dětmi a jejich rodinami a poskytují jim nezbytnou pomoc.

Služby pro rodiny s dětmi se ve Finsku dělí do třech oblastí a to na základní veřejné služby, preventivní péči a specifickou péči o děti a rodiny. Mezi základní veřejné služby se řadí např. centra pro děti a mládež, školy a centra péče o duševní zdraví. Do preventivní péče spadá podpora a pomoc dětem a rodinám v rámci základních služeb, které hradí stát. Specifická péče obnáší vyhodnocení potřeb klienta a nastavení plánu péče. Zahrnuje dobrovolnou ambulantní formu práce s rodinou (tzv. otevřenou péči). Další forma péče je institucionální výchova, a to včetně návazné péče po jejím ukončení.

Za plán péče o klienta/rodinu zodpovídají místní úřady, které jsou zodpovědné i za sociální práci v dané lokalitě. Úřady a instituce musí mezi sebou spolupracovat a komunikovat. Samozřejmě, pokud je to možné, tak do spolupráce zapojit také i konkrétní rodinu. Rozhodnutí o budoucnosti dítěte nebo rodiny je tedy vždy kolektivní. Plán péče se vždy reviduje po čtyřech letech.

Systém služeb má také samozřejmě ohlašovací povinnost, která je ve Finsku oproti České republice přísnější. Vztahuje se nejen na sociální pracovníky, ale také na každého občana. Jakékoliv zjištění, které v člověku vyvolá jakékoliv pochyby o budoucnosti dítěte, je nutné oznamovat. Ohlašovací povinnost se vztahuje také na psychology a je nadřazena povinnosti zachovávat mlčenlivost. Rodina, které se ohlášení týká, má právo vědět, kdo danou věc oznámil. Na základě oznámení sociální pracovník situaci prošetří a následně ji vyhodnotí v přímé spolupráci s rodinou. Zohledňuje, zda se jedná o ojedinělou nebo zcela běžnou záležitost. Poté pracovník uváží, zda jsou potřeba podniknout nějaké kroky k vyřešení situace, popřípadě jaké.

Silnou stránkou finské péče je dobrý systém preventivní a otevřené ambulantní péče, která je, jak už bylo zmíněno, dobrovolná. Jedná se o možnosti, které lze využít, než se definitivně rozhodne o ústavní výchově dítěte. Jedná se o síť center pro mládež, která tzv. zachytává klienty v ohrožení. V těchto případech se může například jednat o to, když dítě předčasně ukončí studium. Dále se jedná o síť státních a soukromých (státem dotovaných) poraden a terapeutických pracovišť, nebo o náhradní rodinnou péči (adoptivní a pěstounské rodiny). Zajímavostí jsou také profesionální rodiny, kdy se o maximálně sedm dětí starají manželé, kteří mají oba odpovídající vzdělání. A to například v oboru sociální práce, psychologie, nebo pedagogiky. Než se tedy přistoupí na radikálnější řešení, tak je dobré, aby dítě a jeho rodina využily minimálně jednu z forem otevřené péče. Tento systém však naráží také na negativa a to například na chybějící spolupráci daných rodin a na jejich motivaci ke změně jejich situace. Dalším záporem tohoto systému je to, že rodiče často prosazují ihned ústavní výchovu svého dítěte, protože mají obavy, že by dítě navázalo bližší vztah se svojí náhradní rodinou. V těchto případech se tedy bohužel stává, že děti končí ihned přímo v ústavní výchově.

Úřady, sociální pracovníci a organizace spolu musí tedy intenzivně komunikovat. Nejsilnější pozici má sociální pracovník, který rozhoduje o péči o dítě a nese za celou věc největší odpovědnost. U nás rozhoduje o ústavní výchově dítěte naopak soud. Na vzdělání sociálního pracovníka jsou ve Finsku kladeny vysoké požadavky, a to takové, že musí mít ukončené vzdělání s magisterským titulem. Tato pozice sociálního pracovníka může mít ale také svá negativa, a to například ve zneužití této moci o rozhodování o ústavní výchově. Rodiče dítěte mají ale právo požádat si o výměnu sociálního pracovníka nebo se v případě nesouhlasu s rozhodnutím pracovníka obrátit na soud.

Jednou z pomoci dětem a mladistvým jsou ve Finsku stejně jako u nás nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Na rozdíl od systému České republiky není podmínkou při využívání toto zařízení, že se děti a mladiství musí nacházet v nepříznivé životní situaci, protože se nejedná o sociální službu. Pracovníci zařízení provádí tzv. streetwork, neboli terénní práce. Pracovníci v terénu „vyhledávají“ osoby, o kterých se domnívají, že potřebují pomoci. Může se jednat například o bývalé uživatele, ale také o děti a mladistvé, kteří jsou pracovníkům „doporučení“ od třetí osoby. Pracovníci poskytují svým uživatelům podporu a pomoc při řešení jejich problému, nalezení vhodné práce, školy apod.

Jedním z dalších způsobů, jak mohou pracovníci nabídnout pomoc dětem a mladistvým, je ten, že v případě, že se dítě či mladiství ocitnou v nelehké životní situaci, např. předčasné ukončení školy, ztráta práce, jsou pracovníci kontaktováni přímo spolupracujícími institucemi. Těmito institucemi mohou být škola, nebo sociální a zdravotní služby. Instituce předají informace pracovníkům centra, ti následně potenciálního zájemce kontaktují a poté už je na daném člověku, zda se pomoc rozhodne využít, či nikoliv.

WORKSHOP

Po studijních výjezdech do Finska, Rakouska a Španělska přišli z každého navštíveného státu dva odborníci do Česka. Připravili jsme pro ně návštěvy NZDM, VÚ, kurátora pro mládež a domu na půl cesty. Cílem bylo, aby získali náhled na systém péče o mládež, která se dostává do výchovných ústavů. Na závěr návštěvy sdíleli systém péče o mládež ve své zemi s ostatními účastníky a zároveň pojmenovávali možnosti zlepšení, které v systému vidí.

V rámci návštěv se experti ze zahraničí podívali do Velkého Meziříčí, kde navštívili Výchovný ústav a Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Ve výchovném ústavu jim práci představila etopedka, hlavní vychovatelka a ředitelka celého ústavu. Odborníci měli možnost nahlédnout do systému práce s dětmi a mladými lidmi ve výchovných ústavech, zaměřili jsme se také na systém opatření pro mládež (výchovná, ochranná a trestní). V NZDM Wellmez je sociální pracovnice seznámila především s charakteristikou cílové skupiny. Následně proběhla diskuze o tom, jak fungují podobná zařízení v jejich zemích.

Výchovný ústav v Moravském Krumlově představil expertům jeho ředitel. Vysvětlil, s jakými překážkami se během své práce setkávají, ať už ze strany zákona nebo ze strany samotných dětí a mladých lidí. Následovala návštěva OSPOD v Židenicích, kde nás vedoucí oddělení seznámil s kompetencemi sociálních pracovníků a sociálních kurátorů. Porovnávali jsme svoje zkušenosti s experty ze zahraničí. Poslední návštěva byla v SOS dětské vesničky, místní sociální pedagog představil služby, které SOS vesničky nabízí. Experti měli možnost podívat se, jak vypadá dům pro pěstounské rodiny, dům na půl cesty. Během návštěvy jsme se zabývali vzděláváním pěstounů, jak probíhá práce s klienty v domě na půl cesty.

Na závěr čtyřdenní návštěvy následoval facilitovaný workshop za účasti pracovníků VÚ a NZDM. Jako velké téma vyvstaly kompetence sociálních pracovníků, kterých je v ČR o mnoho méně než v zahraničí. Experti ze zahraničí vnímají jako velkou překážku fakt, že téměř každý krok a rozhodnutí sociálního pracovníka, ať už ve výchovných ústavech nebo na OSPOD, musí být schváleno soudem. Dále odborníci doporučili, aby v zařízeních bylo více pracovníků a méně klientů.

Pracovníci z ČR vnímali jaké velké plus podporu práce sociálních pracovníků v zahraničí. Pracovníci mají více kompetencí při rozhodování, také zde probíhá větší míra spolupráce mezi jednotlivými službami - právník, sociální pracovník, pedagog a podobně. Další inspirací ze zahraničí je samotné vzdělávání sociálních pracovníků, které je například ve Finsku více zaměřeno na praxi, která v ČR chybí.

Na závěr vybrali experti příklady dobré praxe, které vidí jako stěžejní v systému o ohroženou mládež:

1 Malé instituce

Osvědčilo se, když jsou ústavy pro mládež co nejmenší. Dobrou praxí je mít instituci pro 7 až 21 mladých lidí. Zároveň je důležité, aby měl každý mladý člověk svůj samostatný pokoj.

2 Speciální vzdělávání pro pracovníky v ústavech

Vzdělávání pro profesionály pracující v institucích na témata, se kterými se denně setkávají jako: práce s agresí, práce se skupinou, práce s psychiatrickým klientem a jiné. Průběžné vzdělávání profesionálů vede ke zkvalitnění práce s mladistvými a zároveň k zvyšování kompetencí pracovníků.

3 Profesionální rodinné domovy

Jedná se o pěstouny, kteří mají vzdělání – psycholog, pedagog, sociální pracovník – a jsou alternativou mezi ústavami a pěstounskými

rodinami. Využívají se zejména u mladistvých s poruchami chování, nebo u těch, kterým pěstounské rodiny ani instituce nevyhovují a potřebují intenzivní a zároveň profesionální přístup. Jejich specifikem je úzká spolupráce s rodinou mladistvého, kde je podpora profesionálních pěstounů i rodičů.

4 Profesionální pěstounské rodiny

Pěstouni musí mít adekvátní vzdělání a v rámci přípravy a vzdělávání se musí věnovat své minulosti, vztahu a rodičovství. Pak jsou celým procesem péče o svěřené dítě nebo mladistvého provázeni podpůrným týmem. Tím se zabezpečí vhodný výběr pěstounů a podpůrný dohled nad vztahem se svěřeným mladým člověkem.

5 Moc sociálního pracovníka (OSPOD)

Pracovník má víc pravomocí konat, když vyhodnotí, že je dítě ohroženo. Může nařídit odebrání z rodiny na dobu 30 dní, když má podezření, že dítě je ohroženo, dokud se situace v rodině neprošetří. Pak nařizuje umístění. Soud vstupuje do procesu jenom, když dítě nad 12 let nebo jeho rodiče s rozhodnutím nesouhlasí.

6 Názor rodiče vs. názor dítěte

Názor dítěte je brán vážně a je stanoveno zákonem, jakým způsobem se s ním bude nakládat. U dětí nad 12 let je stanoveno, že mají právo vědět o všem, co může zasahovat do jejich života. V jiném systému musí být všechny děti v ústavní výchově v kontaktu se sociálním pracovníkem 2 hodiny měsíčně. To ale vede k zahlcení pracovníků, protože ti na to nemají dostatečnou kapacitu – je to příklad špatně zpracovaného zákona.

Výsledkem workshopu byl také poznatek, že systémy v jednotlivých zemích reagují na přistěhovalecké vlny a služby pro mladistvé jsou často profilovány na práci s lidmi z různých zemí. Proto příspěvek bude právě o práci v multikulturním prostředí.

„WIR SCHAFFEN DAS“ V PRAXI

Mgr. Jiří Tůma

Tento příspěvek nemá ambice stát se odborným článkem. Jde spíše o úvahu „zezdola“ uvedenou několika zajímavými čísly, spojenou s individuálními příklady z praxe a konkrétními dopady na životy mladistvých, se kterými každodenně pracuji.

Žiji v Rakousku od roku 2012, v sociální a vzdělávací oblasti pracuji od roku 2014. Ve volnočasových centrech, jako asistent pedagoga, v družině, sociální pedagog a koordinátor v rámci doplňování základního vzdělání pro mládež. To vše v Grazu, tedy ve městě svou velikostí srovnatelnou s Brnem – cca 300 000 obyvatel. Skladba obyvatelstva je ale velmi odlišná. Poslední statistiky hovoří asi takto:

Cizinci žijící v Grazu cca 24 %

- 3 421 cizinců více než v roce 2018
- 2 754 méně Rakušanů než v roce 2017
- 34 794 občanů EU (bez Rakušanů)
- 35 253 občanů ze zemí mimo EU, což je o 1 486 více než 1. 1. 2018

Například ve čtvrti Gries žije dnes 43,9 % cizinců. Jsou sídliště (Schönau, Triestersiedlung), kde je tento počet ještě vyšší.

Skladbu obyvatelstva samozřejmě změnila i uprchlická krize v roce 2015. Dnes žije v Grazu například cca 2 100 Syřanů, před rokem 2015 to bylo cca 100 osob.

Tyto zveřejňované statistiky však také nejsou všeřikající. Velmi zajímavá je statistika, která odhalila, že ve čtvrti Gries navštěvuje 1. stupeň ZŠ cca 92 % dětí, které mají jiný mateřský jazyk než německý. V Grazu celkem se jedná o cca 53 % dětí.

Osobně jsem působil na základní škole VS Schönau, kde měli němčinu jako mateřštinu 3 děti z 223 a to z 23 různých národností celého světa. V centru města jsou školy, kde není ani jedno německy mluvící dítě. Rakousko neřeší dvouúrovňovost pojmu státní příslušnost a národnost, jak je tomu u nás. Ten, kdo má rakouské občanství, stává se ve statistikách Rakušanem i občanem EU. Němčinu však mnohdy neovládají ani tito příslušníci druhé či třetí generace Turků, Kurdů, Bosňanů, Čečenců atd... a hlavně se Rakušany nebo Evropany necítí.

Uvedu příklad z praxe: Kdo tedy jsem? Je mi 17. Narodil jsem se v Rakousku, tureckým rodičům, jsem Rakušan, ale pro Rakušany ne, to jsem spíše Ausländer nebo Kanake, jmenuji se Mehmet. Dobrou práci stejně neseženu, dobré pozice jsou jen pro „Herberty“. Pro příbuzné v Kurdistanu jsem Alemanik s divným přízvukem. Turecky a kurdsky trochu mluvím, ale nečtu, mám německý přízvuk. Němčina také není dokonalá. Co mě s ostatními ve městě spojuje, je islám, nenávisť k šiitům, obzvláště Afgháncům a také pohrdání vším rakouským (škola, policie, úřady, lidé). Příští léto se budu v Turecku ženit, kdo to

bude, ví prozatím jen rodiče. Je mi to jedno, potetovanou Rakušanku s piercingem a minisukní stejně nechci. Turecké holky, co jsou narozeny tady, jsou už taky zkažené.

Zajímavých příběhů, se kterými se setkáváme v našem centru Don Bosco, je spousta, nechám je tedy mluvit za mě. Jen změním jména. Oficiální průběh azylových řízení, i migrace, je všeobecně známý, probíhá v celé Evropě podobně, a proto jej nebudu podrobněji popisovat. Rok 2015 přinesl do této mozaiky mnoho nového a pro mě spoustu překvapení. Prvotní pomoc lidí byla něco fantastického. Sbírky jídla, oblečení, vítání... V Grazu je 13 volnočasových center. Na jednom ze společných setkání v srpnu se nás zástupci města ptali, zda zpřístupníme naše prostory i mladým lidem z řad uprchlíků. Všichni jsme byli pro, začali jsme organizovat první dobrovolné kurzy jazyka, společné vaření, fotbalové turnaje. Jen jeden sociální pracovník – tureckého původu, byl proti. V té chvíli jsem ho měl za xenofoba, ale evidentně věděl, o čem mluví. Věděl, že naše klientela - cizinci není připravena přijmout cizince.

John – 18 let, jako čtyřletý přišel s rodiči z Rwandy. Přáteli se výhradně s Afričany, Brazilci a Dominikánci. Když si na podzim 2015 u nás v Centru chtěl zahrát fotbal a hřiště bylo plné lidí ze Sýrie, Iráku a Afghánistánu, prohlásil: „To by mě zajímalo, kolik jich ještě sem k nám do Rakouska přileze, dostanou tu všechno zadarmo.“ S Evropany nechce hrát ve stejném týmu, o Rakušanech mluví jako o homosexuálech. Je velmi inteligentní, ale studovat nechce. Sám problémy se zákonem nemá, ale spousta jeho přátel ano. Všechny ty, kteří byli nebo jsou ve vězení, svým způsobem obdivuje, jako by něco dokázali. Mimochodem údajně až 80 % případů kriminality mládeže zde mají na svědomí cizinci. V Grazu existují kosovsko-albánské, afghánské, čečenské, rumunské i míšené gangy.

Rahim – 20 let, Afghánec, narozen v Íránu. Afghánistán nikdy neviděl. Dle vlastních slov se „svezl“ s uprchlickou vlnou v roce 2015. Po prvním předběžném šetření v Traiskirchenu čekal na první interview o azylu až do roku 2017. Dostal negativní rozhodnutí, odvolal se a dodnes čeká na druhé interview. Žije na ubytovně spolu s dalšími uprchlíky a už čtyři roky čeká. Občas navštěvuje kurzy němčiny, aby se neřeklo. Už nevěří tomu, že mu to nějak pomůže. Od Caritas má příjem 150 € měsíčně. Oficiálně pracovat nemůže. Přivydělává si jako mnozí další, nákupem a následným prodejem marihuany. Tvrdí, že zná lidi, kteří získali azyl i za mřížemi.

Ali – 18 let, Afghánec. Jeho otec a sestra byli zavražděni Talibanem, matka je neznámá. Otec pracoval na americké základně jako kuchař. Ali je velmi snaživý a cílevědomý. Získal německý certifikát na úrovni B2, vysvědčení o ukončení základní školy v Rakousku. Pracoval jako dobrovolník u Červeného kříže atd. Mohl by nastoupit do učení nebo na večerní gymnázium. Jenže systém si počkal na jeho 18. narozeniny a udělil již druhé definitivní zamítnutí jeho žádosti o azyl. Nerozumí tomu, sám říká, že víc dělat nemohl a neměl možnost ukázat, že by byl pro Rakousko přínosem. „My hodní musíme odejít, kriminálníci dostávají azyl.“ Ali se nějaký čas schovával, za pomoci sbírek zaplatil právníka a stejně neúspěšně. Před pár dny přešel hranice do Itálie a doufá tam v obnovení svého azylového řízení. Nevím, zda má šanci, možná jde jen o jednu z dalších fám. Někteří neúspěšní žadatelé věří momentálně tomu, že Itálie začne raději naplňovat kvóty jimi než nově příchozími z Afriky.

Omar – 24 let, Iráčan, sunnit. Přišel také v roce 2015. Šitští milicionáři mu zlomili nohu v kolenu, protože hrál v parku fotbal. Přišel už jako

plnoletý, absolvoval jeden krátkodobý kurz němčiny. Jinak neměl na cokoliv jiného nárok. Před pár dny mu byl vystaven jednosměrný pas a odletěl za svým otcem do Kataru. Vyřízení celé této záležitosti trvalo dva roky. Ostatní jeho přátelé z ubytovny čekají na své druhé interview dodnes. Možná doufají v to, že na ně systém zapomněl a po pěti letech od první registrace dostanou azyl automaticky. Iráčané nechápou, proč azyl získávají jen Syřané, sunnité jako diskriminovaná skupina v Iráku nechápou, proč azyl dostanou i šíité apod.

Ufalt - 15 let, Čečenec, přišel s rodiči a sourozenci v roce 2006. Oba rodiče, sourozenci pracovali, mladší sestra chodila do školy, Ufalt byl v učení. Celá rodina by se dala označit za „dobře integrovanou“, i když ne vždy vím, co tím přesně myslíme. Ufalt byl jiný než spousta jiných, stejně starých Čečenců a ostatních příslušníků zakavkazských národů zde v Grazu. Nevěnoval se žádnému bojovému sportu, jako většina mladých Čečenců. Neměl problémy se zákonem. Každopádně po dvanácti letech pobytu přišlo v brzkých ranních hodinách dvanáct policistů s rozhodnutím o vystěhování. Rodina dostala dvě hodiny na sbalení nejn nutnějších věcí. Nepomohly následné petice ani články v novinách. Také nikdo nikdy nevysvětlil, proč zrovna oni byli vyhoštěni. Čečenská komunita je považována za nejrizikovější, co se radikalizace islámu a kriminality mládeže týče. Tito lidé však zůstávají dále.

Mám osobní pocit, že se v Rakousku v poslední době mnohem více poukazuje na zásadní rozdíl mezi migrantem – chtěl odejít a uprchlíkem – musel odejít. Tomu, jak doopravdy fungují kritéria rozhodování o udělení azylu, nerozumí nikdo. Já osobně v tom dnes cítím spousta alibismu, přijali jsme, pomohli a čím více si jich nyní uvědomí, že to tu nemá smysl a sami odejdou, tím lépe.

Systém evidentně nepočítal s problémy, které přijdou. Nesnášenlivost mezi cizinci samotnými, objevily se zde skupiny lidí, které proti sobě jinde ve světě bojovaly. Obě dvě strany měly zcela jiná očekávání. Negativní postoj starších lidí a nejen těch. Například výše důchodů a životního minima, na které dosáhnou úspěšní žadatelé o azyl, vyznívá pro spoustu lidí nespravedlivě. S tím související politické změny v posledních dvou letech.

Přetížení a nepřipravení pedagogové na školách. V Rakousku je systém školství stále konzervativní a zaměřený na výkon a znalosti. Dle mého názoru produkuje příliš mnoho neúspěšných, a to hlavně z řad cizinců. K problémům ve školách mohu doporučit knihu vídeňské učitelky Susanne Wiesinger „Kulturkampf im Klassenzimmer“ (Boj kultur ve školní třídě). Zde mimo jiné upozorňuje na markantně rostoucí důležitost náboženství až radikalizaci v procesu hledání vlastní identity u dětí a mládeže. Většinou je druhá generace mnohem ortodoxnější než nově příchozí po roce 2015.

Vzniklo mnoho projektů a institucí, které s uprchlíky i migranty pracují. Spousta z nich funguje velmi dobře, momentálně začínají řešit existenční problémy, přicházejí o klienty.

My ve volnočasových centrech také pomáháme, jak se dá - doučování, poradenství, hledání práce, učení, bydlení, kontakt s úřady, policií a hlavně se pokoušíme je naučit, jak spolu vycházet a žít. Děti i mládež si v tomto Babylonu stále více uvědomují nutnost znalosti němčiny jakožto jediného možného komunikačního prostředku. „Straßendeutsch“ přebírá spoustu výrazů z jiných jazyků, například z arabštiny. Některá sousloví doslova překládá.

Graz je hezké interkulturní město a má díky všem těmto lidem svou atmosféru. Když se jdu projít do Augartenparku v centru města, říkám tomu, „kolem světa za dvacet minut“. Ta rozmanitost je velmi obohacující i atraktivní, pokud však zůstane přátelská a mírumilovná.

Zdroje:

<https://www.krone.at/1855472>

https://www.meinbezirk.at/graz-umgebung/c-politik/wichtigster-hebel-fuer-die-integration_a2385091

<https://steiermark.orf.at/news/stories/2954897/>